

YTTRANDE

1 (4)

2016-03-11

Dnr 1.3.1/2015:327

Kulturdepartementet
11151 Stockholm

Remiss av betänkande (SOU 2015:88) Betänkande av Gestaltad livsmiljö - en ny politik för arkitektur, form och design
(Ku2015/02481/KL)

Statens konstråd inlämnar härmed sitt remissvar gällande betänkandet *Gestaltad livsmiljö - en ny politik för arkitektur, form och design* (SOU 2015:88). Vi har koncentrat våra synpunkter till området gestaltad livsmiljö/bebyggd miljö och fokuserat på tre kapitel som vi bedömer har stor påverkan på statens möjligheter att forma en långsiktig och stark politik för området gestaltad livsmiljö.

- Resonemang kring språket och begreppen (kapitel 3)
- Förslag till en ny myndighet (kapitel 7)
- Det offentliga och förslag till insatser i en ny politik (kapitel 8)

Synpunkter på kapitel 3: Resonemang kring språket och begreppen

Sammanfattning: En vidgad helhetssyn på gestaltad livsmiljö - där konstnärliga, kulturhistoriska och sociala perspektiv är lika viktiga som arkitektur, form och design - är nödvändig för en långsiktigt hållbar utveckling och för att forma en långsiktigt hållbar politik för statens insatser inom gestaltad livsmiljö på 2000-talet. En sådan helhetssyn är svag i utredningen - både i betänkandets analys av språkliga och begreppsliga utgångspunkter för gestaltad livsmiljö och i utredningen som sådan. Utredningen präglas därför i sin helhet av glapp mellan bakomliggande analyser och föreslagna åtgärder.

I direktiven till utredningen finns en direkt uppmaning att utreda olika begrepp. Trots detta utreds varken vad *gestaltning* eller *gestaltad livsmiljö* innebär. Istället används begreppet gestaltad livsmiljö som synonym till arkitektur, form och design. På så sätt utger sig utredningen för att forma en politik för det omfattande området gestaltad livsmiljö, medan den i själva verket bara berör det betydligt mindre området arkitektur, form och design. Utöver detta definieras inte begreppet *gestaltad livsmiljö* i relation till *hållbar stadsutveckling* vilket gör att skillnaden mellan dessa områden blir mycket oklar.

Generellt kan vi konstatera att betänkandet främst behandlar området gestaltad livsmiljö utifrån ett avgränsat arkitektur- och stadsbyggnadsperspektiv. Detta trots att gestaltad livsmiljö under de senaste åren har etablerats som ett paraplybegrepp för gemensamma platser, miljöer och byggnader där konstnärliga, kulturhistoriska och sociala kvaliteter definieras som lika viktiga som arkitektur-, form- och design. Detta blir påtagligt i utredningens konkreta förslag där varken konstnärliga, kulturhistoriska eller sociala dimensioner har integrerats i de åtgärder som föreslås.

Regeringsuppdraget *Samverkan om gestaltning av offentliga miljöer* drevs under åren 2010-2014 av Statens konstråd, Boverket, Riksantikvarieämbetet och Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes). Dessa myndigheter sammanställde i boken *Konsten att gestalta offentliga miljöer - samverkan i tanke och handling* (2013) en rad lärdomar och erfarenheter från regeringsuppdraget. Den övergripande slutsatsen var att en helhetssyn på gestaltning måste innefatta såväl platsers kulturhistoriska, konstnärliga och

sociala perspektiv som arkitektur, form och design. Först när dessa perspektiv sammanförs kan en helhetssyn på gestaltning uppnås i planering och byggande av människors livsmiljöer. Statens konstråd vill särskilt framhålla det märkliga i att konstnärliga värden och offentlig konst inte beskrivs som betydelsefulla delar av området gestaltad livsmiljö, trots att dessa både idag och historiskt varit en självklar del av gemensamma livsmiljöer. Den offentliga konsten omnämns på några få ställen, men återfinns inte i några förslag till åtgärder. Under de senaste 10 åren har den offentliga konsten utvecklats till att vara integrerad i stadsbyggnadsprocesser och är numera en viktig faktor för stärkt invånarinflytande vid gestaltning av gemensamma platser. Med tanke på de utmaningar samhället står inför med ökat byggande, renoveringar och växande sociala klyftor är det ett misstag att förbise den potential som offentlig konst kan ha för gestaltning av gemensamma livsmiljöer.

Gestaltning är en väsentlig del av hållbar stadsutveckling. En medveten gestaltning skapar långsiktig social hållbarhet och vice versa skapar en omedveten eller obefintlig gestaltning dåligt sammansatta livsmiljöer. Istället för att försöka göra gestaltning synonymt med stadsutveckling anser vi att utredningen borde analyserat samband och skillnader mellan politikområdena gestaltad livsmiljö och hållbar stadsutveckling. Då hade det kunnat tydliggöras att en politik för hållbar stadsutveckling bör ligga inom Boverkets ordinarie uppdrag och att ansvaret för politikområdet gestaltad livsmiljö bör ligga inom Arkdes uppdrag. Det skulle då även kunnat klargöras hur en strategisk samverkan mellan dessa områden långsiktigt kan stärkas.

Synpunkter på kapitel 7: Förslag till en ny myndighet

Sammanfattning: Statens konstråd ser inte några vinster med en ombildning av Arkdes till en ny myndighet för gestaltad livsmiljö. Staten bör i stället bygga vidare på, fördjupa och utveckla samverkan mellan de myndigheter som redan idag samverkar inom områdena gestaltad livsmiljö och långsiktigt hållbar utveckling. Nuvarande Arkdes och Boverket kan här stärkas genom förtydligade uppdrag och delvis nya ledningsroller. Form- och designfrågorna bör utredas ytterligare.

Statens konstråd anser att utredningens förslag till den nya Myndigheten för Gestaltad livsmiljö inte stärker utan tvärtom försvagar politikområdet gestaltad livsmiljö. Genom att ombilda Arkdes och att överföra dess samlingar till ett annat statligt finansierat museum skapas en ännu mindre myndighet än den nuvarande. Förslaget får konsekvensen att den kvarvarande verksamheten åtskiljs från kulturarvet och historierna om vår gestaltade livsmiljö, vilka utgör en nödvändig grund för att såväl kunna analysera och gestalta samtiden som för att kunna driva utvecklingen framåt.

Vår bedömning är att den föreslagna mindre myndigheten varken kommer klara att åstadkomma ett starkt och långsiktigt genomslag för målen för gestaltad livsmiljö eller kommer ha möjlighet att följa områdets snabba utveckling i Sverige och internationellt. För att driva gestaltungsfrågorna i nära samspel med olika offentliga och privata intressenter samt Sveriges invånare, krävs en bred statlig kraftsamling och samverkan mellan statliga aktörer. Inte en lösning där frågan reduceras till en ännu en ny statlig småmyndighet.

De akuta frågor samhället står inför vad gäller bostadsbyggande och gemensamma miljöer är komplexa och kräver en bred samlad kompetens. För att få till en kraftsamling utan att tillföra mycket stora nya resurser krävs effektiv samverkan mellan olika parter och för att en sådan samverkan ska få effekt är den beroende av ett tydligt ledarskap. Arkdes bör därför finnas kvar och få ett utökat ledande ansvar att driva frågan om gestaltad livsmiljö och arkitektur. För att skapa bred kompetens bör Arkdes samverkan som idag sker i gruppen *Främjande för hållbar stadsutveckling* (Boverket, Formas, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd) formaliseras och inriktas på utveckling av *Främjande av Gestaltad livsmiljö*. I synpunkterna nedan på kapitel 8 har vi utvecklat hur denna myndighetssamverkan bör organiseras.

En mycket viktig aspekt som vi också anser är outvecklad i betänkandet är den forskning och utveckling som sker genom metodutveckling och praktisk tillämpning av gestaltning vid planering och byggande av livsmiljöer. Det är sannolikt att den föreslagna Myndigheten för Gestaltad livsmiljö de facto kommer ha

mycket begränsade kompetenser och resurser att initiera och driva egna utvecklingsprojekt och att den därmed inte i någon högre grad proaktivt kommer kunna bidra till områdets utveckling. Statens konstråd har en omfattande erfarenhet av att samverka med ett stort antal regionala och lokala aktörer i utvecklingsprojekt, inte minst från det aktuella regeringsuppdraget *Samverkan om gestaltning av gemensamma miljöer*. En sådan operativ och undersökande verksamhet är grundläggande för framtida förnyelse av området gestaltad livsmiljö. I vårt förslag ovan, där Arkdes ges ett ledarskap för att driva politiken för gestaltad livsmiljö, ser vi att Statens konstråds nuvarande verksamhet inom konstnärlig gestaltning av gemensamma miljöer kan utgöra ett viktigt och betydelsefullt kompletterande inslag. Vår verksamhet skulle i form av tillämpad forskning och utveckling inom området gestaltad livsmiljö tillföra politikområdet stora kvaliteter.

Vad gäller form- och designfrågorna bör dessa behandlas med betydligt större djup och komplexitet än vad utrymmet medgett inom ramen för utredningen *Gestaltad livsmiljö*. Frågan om vilken statlig myndighet som bör ges ett nationellt form- och designansvar bör därför utredas vidare. Vi vill samtidigt betona att vi inte ser någon motsättning mellan att frågan utreds vidare och att form- och designfrågorna kan ingå som en integrerad del i ett uppdrag till Arkdes inom ramen för politikområdet gestaltad livsmiljö.

Ett tungt vägande skäl för att utreda frågan vidare är att en myndighet med ansvar för gestaltad livsmiljö främst kommer verka gentemot intressenter och allmänhet med intresse för arkitektur och gestaltning av gemensamma miljöer, vilket innebär mycket en snävt avgränsad del av alla de målgrupper som är relevanta för hela form- och designområdet. För att en myndighet långsiktigt ska kunna stärka och utveckla hela form- och designområdet fordras att den strategiskt etablerar nätverk med en omfattande mängd formgivare, designer och företag inriktade på samhällets enorma utbud av tjänster och produkter. Risken är överhängande att ett kombinerat uppdrag att hantera både gestaltad livsmiljö och hela form- och designområdet skapar oklart fokus och en splittrad verksamhet som varken gagnar området gestaltad livsmiljö eller form- och designsektorn.

Synpunkter på kapitel 8: Det offentliga och förslag till insatser i en ny politik

Sammanfattning: Statens konstråd ser positivt på utredningens förslag att roll- och ansvarsfördelningen mellan myndigheterna som ska arbeta för en helhetssyn på offentliga miljöer bör klarläggas och förordas att så görs i enlighet med vad som framförts ovan i synpunkterna på kapitel 7 *Förslag till en ny myndighet*. Den nuvarande samverkan inom ramen för *Främjande av hållbar stadsutveckling*, som sedan 2014 samlar myndigheterna Arkdes, Boverket, Formas, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd, är en förutsättning för att uppnå en helhetssyn på gestaltad livsmiljö.

Det finns en bred enighet om att Sverige står inför mycket stora utmaningar i och med de olika slags livsmiljöer som måste planeras och byggas under kommande decennier. I det perspektivet är en politik för statens insatser inom gestaltad livsmiljö mycket angelägen. Frågorna och utmaningarna är stora och komplexa och för att kunna möta dessa är det avgörande att tillvarata och vidareutveckla den samverkan som har etablerats mellan statliga myndigheter och andra offentliga och privata aktörer inom området gestaltad livsmiljö.

Ovan nämnda myndighetssamverkan som existerar inom *Främjande av hållbar stadsutveckling* initierades genom de två regeringsuppdragen *Samverkan om gestaltning av gemensamma miljöer* och *Främjande av hållbar stadsutveckling*. De myndigheter som numera ingår i samverkan har utvecklat ett mycket gott kunskaps- och erfarenhetsutbyte kring gestaltad livsmiljö och tillsammans lyckats definiera grunden för en hållbar holistisk syn på gestaltning av gemensamma livsmiljöer.

Med en formaliserad myndighetssamverkan och ett tydligt myndighetsuppdrag till Arkdes att leda och vidareutveckla detta arbete skulle strategiska och långsiktiga synergieffekter för främjande av gestaltad livsmiljö kunna uppnås. Utgångspunkten för en sådan formaliserad samverkan bör vara gestaltad livsmiljö - där konstnärliga, kulturhistoriska och sociala perspektiv är lika viktiga som arkitektur, form och design.

Syftet är att säkerställa att kompetens från Boverket, Formas, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd integreras och tas till vara i Arkdes arbete för att lyfta både kulturella, sociala och ekologiska perspektiv på gestaltungsfrågor inom området gestaltad livsmiljö. Med denna lösning kan de erfarenheter som gjorts genom samverkansuppdraget tillvaratas – vilka förbises av utredningen. En sådan formaliserad myndighetssamverkan skulle med fördel också, och som nämnts ovan, kunna interagera med Boverkets *Plattform för hållbar stadsutveckling*. Därmed skulle gestaltungsfrågorna på sikt även integreras i Boverkets mer omfattande arbete för hållbar stadsutveckling som pågår i hela Sverige.

Utredningens förslag om en riksarkitekt på Statens fastighetsverk anser vi speglar en äldre tid när statens roll som förebild och utvecklare var överordnad de initiativ som regionala och lokala aktörer representerar. I vår samtid med stora utmaningar inom samhälle och näringsliv krävs istället en statlig arkitektfunktion som kan etablera en dynamisk samverkan mellan en rad olika aktörer inom offentlig och privat sektor. Arkitektfunktionen bör, i enlighet med ovan förda argument, därför istället läggas på Boverket för att de ska kunna vidareutveckla sitt nuvarande arkitekturuppdrag och sin samverkan med såväl läns- och regionarkitekter som stadsarkitekter. Parallellt bör Boverkets uppdrag om att värna god arkitektur förtydligas och de bör ges ett kompletterande uppdrag att samverka med Arkdes inom ramen för politikområdet gestaltad livsmiljö med fokus på arkitektur och social hållbarhet.

Beslut i detta ärende har fattats av Statens konstråds direktör Magdalena Malm efter samråd med Henrik Orrje, administrativ chef, och Lena From, projektchef Konst händer.

Magdalena Malm
Direktör